

หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ทรงเป็นนักการศึกษาของไทย ที่ทรงมีบทบาทในการจัดการศึกษาในช่วงระยะเวลาของการปฏิรูปการศึกษา ำให้ได้มาตรฐานตามแบบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรของไทยที่มีความรู้แบบใหม่ มีความคิดริเริ่มและก้าวหน้า เพื่อมาทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญตะวันตกที่เข้ามารับหน้าที่สำคัญ เนื่องจากยังขาดบุคลากรของไทยที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ และนักการศึกษาของไทยต้องมีความสามารถในการทำงานร่วมกับชาวต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านการใช้ภาษา ความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงเป็นนักการศึกษาของไทย ที่มีคุณสมบัติ ภูมิความรู้ และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว เพราะทรงสำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกเป็นท่านแรก ๆ ของไทย ขณะนั้น เมื่อทรงเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา ก็ทรงนำแนวคิดที่ก้าวหน้าของท่านมาใช้ในการบริหารการศึกษา ซึ่งส่งผลทำให้มาตรฐานการศึกษาของไทยพัฒนาขึ้นตามลำดับ

ผลที่เกิดจากแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ทำให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่ก้าวหน้า 2 ระดับ คือ ระดับการศึกษาของรัฐ ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรักษาการคณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ระหว่าง พ.ศ. 2462-2470 ระดับที่สอง คือ ระดับการศึกษาเอกชน ในฐานะที่ทรงเป็นผู้ก่อตั้งและดำรงตำแหน่งท่านอาจารย์ใหญ่โรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2506

ในระดับการศึกษาของรัฐนั้น ทรงดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2462-2470 ทรงมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทำให้คณะนี้เป็นรากฐานของการศึกษาวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน และสามารถศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นลำดับสูงขึ้นไป รวมทั้งคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการศึกษาชั้นเตรียมแพทย์ เป็นเวลา 2 ปี ก่อนที่ผู้เรียนจะไปศึกษาแพทย์แผนปัจจุบันในคณะแพทยศาสตร์ หรือก่อนไปศึกษาชั้นปริญญาในคณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ต่อมาภายหลัง รวมทั้งสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษศาสตร์ ลัทธิวิทยาศาสตร์ และสาธาณสุขศาสตร์ เป็นต้น ทรงใช้แนวคิดริเริ่มในการปรับปรุงการศึกษาใน

คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดยทรงให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบใหม่ตามแบบตะวันตก พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีความรู้สูงขึ้น เท่าที่งบประมาณในขณะนั้นจะอำนวย รวมทั้งรายได้ที่ มาจากการบริจาค และจัดหาผู้สอนที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ ความสามารถจัดหาสื่อและอุปกรณ์ การเรียนการสอนที่จำเป็น และทรงมีแนวคิดว่าคุณค่าของการจัดการศึกษาในขณะนี้ คือการ ผลิตบุคลากรออกไป เป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญคือ ด้านวิทยา- ศาสตร์ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งคณบดี จึงทรงมีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมนักวิทยา- ศาสตร์ชาวไทย

ผลที่เกิดจากแนวคิดและบทบาทในการที่ทรงจัดการศึกษาในคณะอักษรศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ ที่สำคัญมีดังนี้ คือ

1. การศึกษาแพทย์แผนปัจจุบันของไทยได้มาตรฐาน
- 2.สตรีไทยสามารถศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การศึกษาแพทย์แผนปัจจุบันของไทย เป็นสาขาวิชาแรกในประเทศไทยที่เปิดสอนถึงระดับ ปริญญา และได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ โดยหม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงมีบทบาทใน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นแบบใหม่ ใช้วิธีการเรียน การสอนตามแบบตะวันตก ตามที่ทรงเคย ศึกษาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝน ทดลอง และพิสูจน์ด้วยตนเอง เพื่อให้ เป็นคนช่างสังเกตและจดจำ เชื่อมั่นตนเอง และเชื่อมั่นสิ่งที่พิสูจน์ได้ อันเป็นคุณสมบัติที่ดีของ นักวิทยาศาสตร์ นอกจากนั้นแล้วทรงกำหนดหลักสูตรใหม่ที่ เน้นการทดลองและปฏิบัติการ จึงทรง พยายามหางบประมาณในการสั่งซื้อ เครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่จำเป็น และขออนุมัติ งบประมาณจากรัฐบาล เป็นผลสำเร็จในการสร้างห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์หลังแรกใน ประเทศไทย อย่างไรก็ตามในการปรับปรุงการศึกษาแพทย์แผนปัจจุบันของไทย ไม่เพียงแต่ ปรับปรุงโครงสร้างการศึกษาภายในประเทศเท่านั้น ความจำเป็นในการรับความช่วยเหลือทาง ด้านวิทยาการและบุคลากรจากต่างประเทศ เป็น เรื่องสำคัญ ในระยะแรกของการปรับปรุงมาตรฐาน การศึกษา ดังนั้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมขุนนเรศวรมิถุนคร ทรงมีบทบาทสำคัญทำให้ มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ให้ความช่วยเหลือปรับปรุงมาตรฐานการแพทย์ไทย ใน พ.ศ. 2466 ซึ่งเป็น ปีที่รัฐบาลสยามทำความตกลงกับมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ได้สำเร็จ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมก็ทรงมี บทบาทสำคัญในการเจรจาและติดต่อกับทางมูลนิธิฯ เป็นตัวแทนสมเด็จพระเจ้าพี่นาง กรมขุนนเรศวรมิถุนครในประเทศไทย เพราะ เป็นผู้ที่เหมาะสมทั้งในด้านวิชาการและบุคลิกของท่านที่สามารถ

สมาคมกับชาวต่างประเทศได้โดยปราศจากปัญหา ในช่วงเวลานี้ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงมีบทบาทสำคัญและทรงมีหน้าที่หนักมาก ในการประสานงานให้นักวิชาการที่มาจากต่างประเทศสามารถปฏิบัติงานได้ในระบบราชการแบบไทย ทรงทำหน้าที่เป็นตัวกลาง ระหว่างรัฐบาลไทยและนักวิชาการต่างประเทศ และทรงเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลไทยกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนสงขลานครินทร์ ซึ่งขณะนั้นทรงศึกษาวิชาแพทยอยู่ในสหรัฐอเมริกา และทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการที่สำคัญหลายประการ ใน พ.ศ. 2467 ทรงดำรงตำแหน่งคณบดีคณะแพทยศาสตร์แทนพระยาเวชสิทธิ์พิลาส เพื่อรอศาสตราจารย์เอลลิสเดินทางเข้ามารับหน้าที่คณบดีในประเทศไทย ถึงแม้หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมจะดำรงตำแหน่งคณบดีคณะแพทยศาสตร์เพียงแค่ 9 เดือน แต่หน้าที่ของคณบดี 2 คณะ นั้นมีงานซึ่งหนักมาก เพราะเป็นคณะที่มีความสำคัญในการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาของไทยอยู่ในขณะนั้น นอกจากนี้แล้วท่านยังคงมีแนวคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทรงมีแนวคิดในการผลิตบุคลากรชาวไทยที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อมารับตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางการศึกษาแทนที่ชาวต่างประเทศ โดยทรงมีบทบาทสำคัญในการจัดหาทุนเพื่อให้นักเรียนแพทย์ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ จากการที่นักเรียนแพทย์ไทยสามารถไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยต่างประเทศได้ด้วยดี ประสบผลสำเร็จ เป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงมาตรฐานการจัดการศึกษาชั้นเตรียมแพทย์ของไทย ซึ่งคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ทรงดำรงตำแหน่งคณบดี และทรงมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและคณะนี้ มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาชั้นเตรียมแพทย์ เมื่อบุคคลเหล่านี้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา และมีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติการรักษาพยาบาลกลับมาก็ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญแทนที่ชาวต่างประเทศ ต่อมาบุคคลเหล่านี้ก็ได้กลายมาเป็นกำลังสำคัญของไทยในการพัฒนาการศึกษา ด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และการสาธารณสุขของไทย อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นครูสอนสาขาวิทยาศาสตร์ให้แก่คนไทยอีกเป็นจำนวนมาก

ผลจากแนวคิดและบทบาทในการจัดการศึกษาในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การทำให้สตรีไทยสามารถศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยทรงสนับสนุนให้สตรีไทยจำนวน 7 คน เข้าศึกษาในชั้นเตรียมแพทย์ที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2470 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสตรีไทยร่วมกับผู้ชาย นับได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรก ๆ ในทวีปเอเชียที่เปิดโอกาสให้สตรีได้ศึกษาร่วมกับผู้ชายในระดับอุดมศึกษา หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงมีแนวคิดที่สตรีไทยที่มีความรู้ความสามารถแบบใหม่ เป็นบุคคลที่สามารถทำงานอันก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่สังคมไทย โดยเฉพาะแพทย์สตรีมีความจำเป็นต่อสังคมไทยมากขึ้นในกรณีที่แพทย์ผู้ชายไม่สะดวกใน

การรักษาพยาบาล หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงจัดอุปสรรคของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยของสตรีไทย คือการที่สภาพสังคมและจารีตประเพณีเดิมของไทย เกรงความเสียหายจะเกิดขึ้นหากชายและหญิงเรียนร่วมกัน ท่านจึงทรงยอมเอาพระเกียรติยศและตำแหน่งหน้าที่ทางราชการเป็นเดิมพัน เพื่อให้ให้นักการศึกษาท่านอื่น ๆ ยอมรับในแนวคิดของท่านและยินยอมให้ท่านทรงทดลองนำสตรีไทย 7 คน เข้าเรียนร่วมกับผู้ชาย ในชั้นเตรียมแพทย์ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้สำเร็จ ในปีการศึกษา 2470 สตรีรุ่นแรกที่เข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้ง 7 คน ประสบความสำเร็จในวิชาชีพสาขาแพทย์ด้วยดีถึง 5 คน เมื่อสำเร็จการศึกษาในเมืองไทยแล้ว ก็สามารถไปศึกษาต่อยังต่างประเทศได้สำเร็จ กลับมารับราชการในเมืองไทย โดยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการแพทย์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการยอมรับความสามารถทางการศึกษาของสตรีไทยและเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาของสตรีไทยให้สูงเท่าเทียมกับผู้ชายในระดับอุดมศึกษาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย และแนวคิดในการรับสตรีเข้าศึกษาร่วมกับผู้ชายในระดับอุดมศึกษาของหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ก็เป็นที่ยอมรับของนักการศึกษาท่านอื่นและปฏิบัติตามแนวคิดที่ท่านทรงวางไว้ เพราะขณะนั้นนักการศึกษาของไทยบางส่วนก็ยอมรับในความสำเร็จของการสตรี แต่ไม่มีผู้ใดกล้าริเริ่มจัดการสหศึกษาในระดับอุดมศึกษา จึงถือได้ว่าหม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงเป็นผู้จัดการสหศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยเป็นท่านแรก ในเวลาต่อมาสตรีไทยก็ได้รับการยอมรับในบทบาทที่มีต่อสังคมมากขึ้น และสถานภาพของสตรีก็ดีขึ้น เป็นลำดับ

ส่วนในระดับการศึกษา เอกชนนั้น แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม นำไปสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ คือการนำระบบการเรียนในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบมาใช้ในโรงเรียนสามัญสตรี เป็นครั้งแรก การนำสื่อการศึกษาสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ก่อนที่กระทรวงศึกษาธิการจะมีการตื่นตัวในการนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ และประการสุดท้าย คือการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างจริงจังในโรงเรียนสามัญสตรี โดยทรงเปิดโอกาสกว้างทางการศึกษาเพื่อให้โรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ เป็นโรงเรียนสำหรับบุตรธิดาของชนชั้นทุกชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางซึ่งมีทุนทรัพย์จำกัด แต่สามารถส่งบุตรธิดา เข้าศึกษาในโรงเรียน เอกชนสตรีซึ่งจัดโดยเจ้านายได้

หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ทรงเป็นนักการศึกษาท่านแรกที่นำระบบการเรียนในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบมาใช้ในโรงเรียนสตรี เพราะทรงมีแนวคิดว่าการศึกษาวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องและได้ผลดีนั้น ผู้เรียนต้องมีโอกาสฝึกฝน และทดลองปฏิบัติของจริงด้วยตนเอง มิใช่เพียงแต่ศึกษาจากทฤษฎีที่มีอยู่ในตำราเท่านั้น ทรงมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาวิทยาศาสตร์

แบบใหม่ในมหาวิทยาลัยมาแล้ว เมื่อทรงมาปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ ก็ทรงพยายามดำเนินทุกวิถีทางที่จะจัดให้นักเรียนแผนกวิทยาศาสตร์ของโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ ได้มีพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างดีและถูกต้องตามแนวคิดของท่าน ซึ่งเมื่อนักเรียนเหล่านี้จบการศึกษาจากโรงเรียนไปศึกษาต่อในการศึกษาชั้นที่สูงขึ้นในสาขาวิทยาศาสตร์ ก็จะไม่พบอุปสรรคในการศึกษา เพราะมีภูมิความรู้ขั้นวิทยาศาสตร์พื้นฐานมาแล้วเป็นอย่างดี การที่ทรงมีบทบาทสำคัญในการจัดสร้างห้องทดลองวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 สาขา คือ ฟิสิกส์ เคมี และชีวะ นั้นถือได้ว่าเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่จัดให้มีชั้นในโรงเรียนสามัญสตรี ผลก็คือ ทำให้นักเรียนโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์แผนกวิทยาศาสตร์ สามารถเข้าศึกษาต่อในสาขาแพทย์และพยาบาลได้เป็นจำนวนมาก และประสบผลสำเร็จทางการศึกษา เพราะได้รับความรู้ขั้นวิทยาศาสตร์พื้นฐานมาจากโรงเรียนเป็นอย่างดี

ในด้าน การนำสื่อการศึกษาสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ทรงมีแนวคิดที่ก้าวหน้าและทันสมัยในยุคนั้น เพราะทรงเห็นประโยชน์ของการใช้สื่อ ที่จะเร่งรัดความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น เร่งเร้าความอยากรู้อยากเห็น และผู้สอนก็พยายามหาเทคนิคใหม่ ๆ ที่ใช้สอนแทนการใช้ครูเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนแบบเดิม ผลที่ได้รับก็คือ นักเรียนตั้งใจเรียนมากขึ้น และครูก็ไม่เบื่อหน่าย เพราะสอนด้วยวิธีการที่ซ้ำซากจำเจ อันจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น สื่อการศึกษาสมัยใหม่ที่ทรงนำมาใช้ในการเรียนการสอน มักเป็นสื่อที่บุคคลากรภายในโรงเรียนผลิตขึ้นเอง หรือถ้าหาไม่ได้ในประเทศ ท่านก็ทรงสั่งซื้อจากต่างประเทศ ดังเช่น ในการเรียนด้านภาษา เนื่องจากทรงเห็นความสำคัญของการเรียนภาษาอังกฤษ และทรงมีบทบาทส่งเสริมให้มีการเรียนภาษาอังกฤษในระดับมหาวิทยาลัยมาก่อน เพื่อผู้เรียนมีความรู้ภาษาอังกฤษอย่างแตกฉาน ก็จะได้อ่านความรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษได้อย่างเข้าใจ ทรงนำแนวคิดในการจัดการศึกษาด้านภาษามาใช้ในโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ โดยนักเรียนจะได้เรียนภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส จากเจ้าของภาษาจริง ๆ ด้วยการที่ทรงสั่งซื้อจานเสียงและ เทปบันทึกภาษาต่างประเทศมาใช้นสอนนักเรียนในห้องปฏิบัติการทางภาษา ซึ่งห้องปฏิบัติการทางภาษานี้จะประกอบด้วย เครื่องโสตศึกษาทางภาษาที่ดีที่สุดขณะนั้น แล้วให้ครูผู้สอนนำนักเรียนเข้ามาเรียนในห้องนี้ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการฟังและพูด นอกเหนือจากการเขียน ในปัจจุบันการเรียนภาษาต่างประเทศในระดับโรงเรียนนิยมสร้างห้องปฏิบัติการทางภาษา (Sound Lab) ซึ่งวิธีการนี้ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงเป็นผู้ริเริ่มมาก่อนในโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์

นอกจากนี้แล้วหม่อมเจ้าพูนศรี เกษม ทรงมีแนวคิดในการพัฒนาการเรียนการสอน นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนแล้ว ทรงเห็นว่านักเรียนควรมีความรู้รอบตัว เพื่อให้เป็นคนฉลาดรอบรู้ และทันสมัย ทุกเย็นวันศุกร์จึงทรงจัดฉายภาพยนตร์ทั้งสารคดี และบันเทิงที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียนประจำ ซึ่งนอกเหนือจากความบันเทิงที่นักเรียนจะได้รับแล้ว ต่างก็ได้รับความรู้ไปในตัวด้วย เท่ากับเป็นการศึกษาอีกวิธีการหนึ่ง นับได้ว่าวิธีการจัดการศึกษา รวมทั้งแนวคิดและบทบาทในการจัดการศึกษาในโรงเรียนโดยใช้สื่อการเรียน การสอน ที่ทันสมัย ของหม่อมเจ้าพูนศรี เกษมก้าวล้ำหน้าสำหรับยุคสมัยนั้น เป็นอย่างมาก ภายหลังกระทรวงศึกษาธิการก็เล็งเห็นความสำคัญของการนำ เทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนาการศึกษาดัง เช่นที่หม่อมเจ้าพูนศรี เกษมทรง เคยนำมาใช้ นอกจากทรงนำสื่อมาใช้ในการเรียนการสอนแล้วยังทรงส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาจากสถานที่จริง นอกเหนือจากการศึกษาตามบทเรียนโดยการออกไปทัศนศึกษา ซึ่งบางครั้งก็ทรงเป็นวิทยากรในการนำนักเรียนออกไปทัศนศึกษาด้วยตัวท่านเอง

ในด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย หม่อมเจ้าพูนศรี เกษมทรง เป็นบุคคลท่านหนึ่งที่ทรงมีความรู้ ความเข้าใจ และทรงมีความรัก ความห่วงหา ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นอย่างดี เพราะชีวิตในช่วงที่ทรงเยาว์วัยนั้น ทรงอยู่ในครอบครัวที่สนับสนุนและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านดนตรี นาฏศิลป์ และการแสดง เมื่อทรงรับหน้าที่ในการบริหารโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ ทรงมีแนวคิดในการริเริ่มปลูกฝังค่านิยม และทรงเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อให้นักเรียนเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และห่วงหาในศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ สามารถเป็นผู้รักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งทรงมีแนวคิดในการนำวัฒนธรรมของชาติตะวันออกและวัฒนธรรมของชาติตะวันตกมาผสมผสานให้สอดคล้องและประสานกันด้วยดี เท่ากับ เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป ท่ามกลางวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทย และ เป็นการคิดแปลงวัฒนธรรมตะวันตกให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยได้ จนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ซึ่งสามารถนำไป เป็นแบบอย่างในการผสมผสานวัฒนธรรมชาติต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการสร้างสัมพันธอันดีงาม และความเข้าใจระหว่างชนชาติ โดยมิศิลปวัฒนธรรม เป็น เครื่อง เชื่อมประสานความ เข้าใจอันดีงามซึ่งกันและกัน หม่อมเจ้าพูนศรี เกษมทรงนำแนวคิดทั้งสองประการนี้มาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องกับครูและนักเรียนโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ จนโรงเรียน เขมะสิริอนุสสรณ์ได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนเอกชนสตรีที่มีบทบาทในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้

จากการศึกษาแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของหม่อมเจ้าพูนศรี เกษมศรี นั้น พบว่าก่อให้เกิดคุณค่าทางการศึกษาสมัยใหม่ของไทยในหลายด้าน และผลที่ได้รับจากแนวคิดและ

บทบาททางการศึกษาของท่าน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทันสมัยในการจัดการศึกษาของไทยให้ได้มาตรฐานตามแบบตะวันตก อันก่อให้เกิดผลดีทางการศึกษาของไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้ รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ทางการศึกษาของไทยที่สำคัญหลายประการ เช่น การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสตรีไทย การนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในระดับโรงเรียนสามัญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย